

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

દીવાની અપીલ નં.૧૬૩/૧૯૬૩

પાંડુરંગ ધોની યોગલ

વિરુદ્ધ

મારુતિ હરિ જાધવ

એપ્રિલ ૨૬, ૧૯૬૫

[મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી પી.બી. ગજેન્દ્રગડકર, ન્યાયમૂર્તિઓ શ્રી કે.એન. વાંચુ,

જે.સી. શાહ, જે.આર. મુધોલકર અને એસ.એમ. સિકરી]

સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ (ના ૫૧૯૦૮), કલમ-૧૧૫-ઉચ્ચ ન્યાયાલયનું પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર-પરીક્ષણો-દસ્તાવેજનું નિર્માણ-કાયદાનો પ્રશ્ન-જ્યારે અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

પ્રતિવાદીઓના પૂર્વગામીઓ દ્વારા અપીલકર્તાઓના પૂર્વગામીઓની તરફેણમાં તેમના દ્વારા ચલાવવામાં આવેલા ગીરો પર દાખલ કરવામાં આવેલા ગીરોના વિમોચન માટેના દાવામાં, એક હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં પ્રતિવાદીઓના પૂર્વગામીઓને અપીલકર્તાના પૂર્વગામીઓને ચોક્કસ સમયની અંદર ચોક્કસ રકમ ચૂકવવાનો અને ગીરો મિલકતનો કબજો વસૂલવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો અને ચોક્કસ સમયની અંદર ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળતાના કિસ્સામાં તેઓ બધા સમય માટે વિમોચનનો અધિકાર ગુમાવી ચૂક્યા હોવાનું માનવામાં આવશે.ઉત્તરદાતાઓના જણાવ્યા અનુસાર નાણાં ચૂકવવામાં આવ્યા ન હતા; તેમ છતાં, પક્ષકારો વચ્ચેનો સંબંધ ગીરો આપનારાઓ અને ગીરો લેનારાઓનો જ રહ્યો.તેથી પ્રતિવાદીઓએ દેવાની ગોઠવણ માટે બોમ્બે કૃષિ દેવાદાર રાહત અધિનિયમ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી.અપીલકર્તાઓએ હુકમનામા હેઠળ બાકી દેવાની ગોઠવણ માટે પણ અરજી દાખલ કરી હતી; પરંતુ આમ કરતી વખતે, તેઓએ સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે તેઓ સાવચેતીની બાબત તરીકે અને તેમના પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના અરજી કરી રહ્યા છે.એવી દલીલો કે રીડેમ્પશનની ઇક્વિટી ખતમ થઈ ગઈ હતી અને પક્ષો હવે લેણદારો અને દેવાદારોના સંબંધોમાં ઊભા રહ્યા ન હતા.ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાઓની એ દલીલને નકારી કાઢી હતી કે ગીરો નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું માન્યું હતું કે વળતરની ઇક્વિટી હજુ પણ પ્રતિવાદીઓમાં નિહિત છે; પરંતુ પ્રતિવાદીઓની અરજી સમય દ્વારા પ્રતિબંધિત હોવાથી, તેણે

પ્રતિવાદીઓની અરજીને ફગાવી દીધી હતી.અપીલ પર, જિલ્લા અદાલતે અન્ય બાબતોની સાથે ચુકાદો આપ્યો હતો કે હુકમનામું એક સંયુક્ત હુકમનામું હતું અને પ્રતિવાદીઓ દ્વારા નિર્દિષ્ટ સમયની અંદર વચગાળાની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળતા પર, તેમાં સમાવિષ્ટ સ્પષ્ટ શરતોને આધારે ગીરો પરત મેળવવાનો તેમનો અધિકાર નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો અને પ્રતિવાદીઓની અપીલને ફગાવી દેવામાં આવી હતી.સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૧૫ હેઠળ પુનરાવર્તન પર, ઉચ્ચ અદાલતે હુકમનામું પ્રારંભિક હુકમનામા તરીકે ગણાવ્યું હતું અને જાણવા મળ્યું હતું કે વિમોચનની સમાનતાને નાબૂદ કરવાનો હેતુ ધરાવતી કલમ પ્રારંભિક હુકમનામા તરીકે તેના આવશ્યક પાત્રને અસર કરતી નથી અને કાયદામાં પક્ષકારો વચ્ચેના લેણદાર અને દેવાદારના સંબંધને સમાપ્ત કરતી નથી.આ અદાલતમાં અપીલમાં, અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે જિલ્લા અદાલતના નિષ્કર્ષને ઉલટાવીને, ઉચ્ચ અદાલતે સંહિતાની કલમ ૧૧૫ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રને વટાવી દીધું છે.

પકડી રાખો:

આ દલીલ સારી રીતે સ્થાપિત હતી અને તેને સમર્થન આપવું જોઈએ.

[૧૦૬એચ]

(કલમ-૧૧૫ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે તે ઉચ્ચ અદાલત માટે હકીકતોની ભૂલોને સુધારવા માટે સક્ષમ નથી, જો કે, તે કુલ હોઈ

શકે છે, અથવા કાયદાની ભૂલો પણ હોઈ શકે છે, સિવાય કે ઉપરોક્ત ભૂલો વિવાદની સુનાવણી કરવા માટે અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત હોય.ઉચ્ચ ન્યાયાલય તેના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે તે પહેલાં કલમ-૧૧૫ની કલમો (એ) (બી) અને (સી) માં નિર્ધારિત પરીક્ષણો એ છે કે, શું વૈધાનિક જોગવાઈના કથિત ગેર-નિર્માણનો સંબંધ અધિકારક્ષેત્રની ખોટી ધારણા સાથે છે; અથવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવામાં ભૂલભરેલી નિષ્ફળતા; અથવા ગૌણ અદાલત દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે અથવા ભૌતિક અનિયમિતતા સાથે અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ.)તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે મર્યાદાની અરજી અથવા ફરીથી ન્યાયિક યોજનાની યોજના એ કાયદાની અરજી છે જે કાર્યવાહીનો પ્રયાસ કરતી અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત છે.ઉપરોક્ત અદાલતના અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત અથવા તેની સાથે સંબંધિત કાયદાના પ્રશ્નોના નિર્ણય લેવામાં ગૌણ અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવેલી ભૂલો અને આવા કોઈ સંબંધ અથવા જોડાણ ન હોય તેવી કાયદાની ભૂલો વચ્ચે તફાવત દર્શાવવો આવશ્યક છે.આ સ્થિતિના સંદર્ભમાં સામાન્ય નિયમ મૂકવો અનિરૂપનીય અને બિનજરૂરી છે.[૧૦૭ A-E; ૧૦૮ D-E]

મણીન્દ્ર લેન્ડ એન્ડ બિલ્ડિંગ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભૂતનાથ બેનર્જી અને અન્યો, AIR-૧૯૬૪-SC-૧૩૩૬ અને વોરા અબ્બાસભાઈ અલીમહમદ વિરુદ્ધ હાજી ગુલામ નબી હાજી સફીભાઈ, AIR-૧૯૬૪-SC-૧૩૪૧.

(શીર્ષકના દસ્તાવેજનું નિર્માણ એ કોઈ શંકા વિના કાયદાનો મુદ્દો છે.તેમ છતાં, તે સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ ઉચ્ચ અદાલતોના પુનરાવર્તિત અધિકારક્ષેત્રની કવાયતને ન્યાયી ઠેરવી શકાય નહીં કારણ કે તેનો અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર સાથે કોઈ સંબંધ નથી.દેવાની ગોઠવણના પ્રશ્નને નક્કી કરવા માટે સંબંધિત અને ભૌતિક હોય તેવી અન્ય બાબતોની જેમ, દેવુંના અસ્તિત્વ વિશેનો પ્રશ્ન કાયદાની જોગવાઈઓનું સંચાલન કરવા માટે અધિકૃત અદાલતોના નિર્ધારણ પર છોડી દેવામાં આવ્યો છે; અને આવા પ્રશ્નો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે પણ, ટ્રાયલ કોર્ટ અથવા જિલ્લા અદાલત કાયદાની ભૂલ કરે છે.એવું ન કહી શકાય કે કાયદાની આવી ભૂલમાં સંહિતાની કલમ-૧૧૫ની અંતર્ગત ઉપરોક્ત અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો પ્રશ્ન આવશ્યકપણે સામેલ હશે.[૧૦૮એચ-૧૦૮સી]

ઓબીટર:જ્યારે વિધાનસભા સામાજિક-આર્થિક બાબતો સાથે સંકળાયેલા કાયદાઓ પસાર કરે છે અથવા વેચાણપેરાની વસૂલાત માટેની જોગવાઈઓ કરે છે, ત્યારે એવું અનુભવાય છે કે આવા કાયદાની કાર્યકારી જોગવાઈઓ બાંધકામની મુશ્કેલ સમસ્યાઓ રજૂ કરે છે; અને કેટલીકવાર, આ કાયદો ઉચ્ચ અદાલતમાં પુનરીક્ષણ અરજીની જોગવાઈ કરે છે અથવા તેનો સંદર્ભ આપવા માટે અધિકૃત કરે છે.આવા કિસ્સાઓમાં, ઉચ્ચ અદાલત નિઃશંકપણે કાયદામાં સમાવિષ્ટ ભૌતિક જોગવાઈઓ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલા અધિકારક્ષેત્રની હદ

અનુસાર સંબંધિત જોગવાઈઓના નિર્માણ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી સમસ્યાઓનો સામનો કરશે.કેટલીકવાર, જોકે, આવી કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ કરવામાં આવતી નથી, અને આવા કાયદાની જોગવાઈઓના નિર્માણ અંગે ઉઠાવવામાં આવેલો પ્રશ્ન સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ તેના સામાન્ય પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ ઉચ્ચ અદાલત સુધી પહોંચે છે.આ વર્ગના કેસોમાં, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ઉપરોક્ત કલમ દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદા અનુસાર થવો જોઈએ.[૧૦૭ ઈ-એચ]

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન:

સિવિલ અપીલ No.૧૬૩/૧૯૬૩

સિવિલ રિવિઝન એપ્લિકેશન No.૨૧૩૧/૧૯૫૭ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટના ૩૧ ઓક્ટોબર, ૧૯૬૦ ના ચુકાદા અને હુકમનામાથી વિશેષ રજા દ્વારા અપીલ.

અપીલકર્તાઓ માટે એસ. પી. સિન્હા અને એમ. આઈ. ખોજા.સી. બી. અગ્રવાલ અને એ. જી. પત્રપર્જી, પ્રતિવાદીઓ માટે.

મુખ્ય ન્યાયાધીશ ગજેન્દ્રગડકરે આ ચુકાદો આપ્યો હતો.

વિશેષ રજા દ્વારા આ અપીલ બોમ્બે ફ્રિ ટેવાદારો રાહત અધિનિયમ, ૧૯૩૯ (૧૯૩૯ નો નંબર ૨૮) (ત્યારબાદ 'અધિનિયમ' તરીકે ઓળખાય છે) ની જોગવાઈઓ હેઠળ શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવે છે. પ્રતિવાદીઓ મારુતિ હરિ જાધવ અને અન્ય બે લોકોએ ૨૬ મે, ૧૯૪૯ના રોજ કરાડ ખાતેની અદાલતમાં અપીલકર્તા પાંડુરંગને આપવાના કથિત દેવાની ગોઠવણ માટે અરજી કરી હતી. ઢોંડી ચૌગુલે અને અન્ય. તેમનો કેસ એવો હતો કે ૨૯ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૧ના રોજ અપીલકર્તાઓના દાદાની તરફેણમાં તેમના દાદા દ્વારા ચલાવવામાં આવેલા ગીરો ખત હેઠળ આ દેવું બાકી હતું. આ ગીરો દ્વારા, ભૂતપૂર્વ ઔધ રાજ્યમાં કપિલ ખાતે આવેલી છ ખેતીની જમીનને પોર્ટેજમાં ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી, જેનો કબજો રૂ. ૫૭૫.૧૯૦૮ માં, પ્રતિવાદીઓના પૂર્વગામીઓએ કપિલ (સિવિલ સ્યુટ No. ૨૮/૧૯૦૮-૦૯) ખાતે સબ-જજ કોર્ટમાં આ ગીરો પર દાવો માંડ્યો હતો. જોકે, નવો દાવો દાખલ કરવાની સ્વતંત્રતા સાથે આ દાવો પાછો ખેંચી લેવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ એ જ અદાલતમાં પ્રતિવાદીઓ દ્વારા ગીરો (No. ૧૦૨/૧૯૩૨-૩૩) ની મુક્તિ માટે બીજો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો. ૨ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૩૬ના રોજ આ દાવામાં હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રતિવાદીઓના જણાવ્યા અનુસાર, હુકમનામાએ તેમને રૂ. ૩૬૭૭.૧૨૬ જે તારીખે તે ખેંચવામાં આવ્યું હતું તે તારીખથી છ મહિનાની અંદર પરંતુ ઉપરોક્ત નાણાં ચૂકવવામાં આવ્યા ન હતા; તેમ છતાં, પક્ષો વચ્ચેનો સંબંધ 'ગીરો આપનારાઓ અને ગીરો લેનારાઓ' નો જ રહ્યો, અને તેથી, તેઓ પ્રશ્નમાં દેવુંના

સમાયોજનનો દાવો કરવા માટે હકદાર હતા.પ્રતિવાદીઓએ એવી પણ દલીલ કરી હતી કે ઉપરોક્ત દાવામાં જે હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું તે પ્રારંભિક હુકમની પ્રકૃતિમાં હતું, અને જો કે અપીલકર્તાઓ તેના દ્વારા નિર્ધારિત છ મહિનાના સમયગાળાની સમાપ્તિ પછી ઉપરોક્ત હુકમનામું અંતિમ બનાવવા માટે અરજી કરવા માટે હકદાર હતા, તેમણે આવી કોઈ કાર્યવાહી કરી ન હતી અને તેથી, ગીરો દેવું ચૂકવવામાં આવ્યું ન હતું અને પ્રતિવાદીઓમાં મુક્તિની ઇક્વિટી સમાપ્ત થઈ નથી.તે, ટૂંકમાં, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા અપીલકર્તાઓને બાકી રહેલા તેમના દેવાની ગોઠવણ માટે અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજીમાં કરવામાં આવેલા દાવાની પ્રકૃતિ છે.

એવું લાગે છે કે ઔંધ રાજ્ય અગાઉના બોમ્બે રાજ્યમાં ભળી ગયું હતું અને ત્યારબાદ આ કાયદો ઉપરોક્ત રાજ્યમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો.આ રીતે પ્રતિવાદીઓએ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ હાલની કાર્યવાહી શરૂ કરી અને આમ ઔંધ રાજ્યમાં વિસ્તરણ કર્યું.

અપીલકર્તાઓએ સંયુક્ત સિવિલ જજ કરાડની અદાલતમાં સ્યુટ No.૧૦૨/૧૯૩૨-૩૩ માં હુકમનામા હેઠળ બાકી દેવુંના સમાયોજન માટે પણ અરજી કરી હતી; પરંતુ આમ કરતી વખતે, તેઓએ સંપૂર્ણ રીતે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે તેઓ અરજી કરી રહ્યા છે તે સાવચેતીની બાબત છે અને તેમની દલીલ પર

પૂર્વગ્રહ વિના કે વળતરની સમાનતા સમાપ્ત થઈ ગઈ છે અને પક્ષો હવે લેણદારો અને દેવાદારોના સંબંધમાં ઊભા નથી.હકીકતમાં, અપીલકર્તાઓએ સૌપ્રથમ ૧૯ મે, ૧૯૪૯ના રોજ અરજી કરી હતી અને પ્રતિવાદીઓએ ૨૬ મે, ૧૯૪૯ના રોજ તેમની અરજી કરી હતી.સુનાવણીના હેતુ માટે આ બે અરજીઓને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા એકીકૃત કરવામાં આવી હતી.

આ કાર્યવાહીની સુનાવણીમાં અપીલકર્તાઓએ અનેક દલીલો કરી હતી.તેઓએ વિનંતી કરી હતી કે ગીરો નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી પ્રતિવાદીઓ દેવાની ગોઠવણનો દાવો કરવા માટે હકદાર નથી, અને તેઓએ એવી પણ દલીલ કરી હતી કે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી સમય દ્વારા પ્રતિબંધિત છે.ટ્રાયલ જજે અપીલકર્તાઓની એ દલીલને નકારી કાઢી હતી કે ગીરો ખતમ થઈ ગયો છે, અને એવું માન્યું હતું કે વિમોચનની સમાનતા હજુ પણ પ્રતિવાદીઓમાં નિહિત છે.જો કે, તેમને જાણવા મળ્યું કે દેવાની ગોઠવણ માટેની પ્રતિવાદીઓની અરજી સમય દ્વારા પ્રતિબંધિત હતી.પરિણામે, પ્રતિવાદીઓ નિષ્ફળ ગયા અને તેમની અરજી રદ કરવામાં આવી હતી.

ત્યારબાદ આ મામલો જિલ્લા અદાલત, ઉત્તર સતારામાં અપીલમાં ગયો હતો.અપીલીય અદાલતે એવું માન્યું હતું કે દાવો No.૧૦૨/૧૯૩૨-૩૩ માંનો હુકમનામું એક અંતિમ હુકમનામા સમાન છે, જે તેના દ્વારા નિર્ધારિત સમયની

અંદર વચગાળાની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ રહી છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને મિલકતને પરત મેળવવાના ગીરવે મૂકવાના અધિકારને સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત કરે છે.તે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે પણ સંમત છે કે પ્રતિવાદીઓની અરજી પર મર્યાદા દ્વારા પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો.પરિણામે, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ રદ કરવામાં આવી હતી.

આ વિવાદ સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ તેના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટ સુધી પહોંચ્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડ સંબંધિત સમયે ઔદ્ધ રાજ્યને લાગુ ન થાય; તેથી જ વચગાળાના ચુકાદા દ્વારા, ઉચ્ચ અદાલતે કાર્યવાહીને ટ્રાયલ કોર્ટમાં આ નિર્દેશ સાથે મોકલી દીધી હતી કે શું સંબંધિત સમયે ઔદ્ધ રાજ્યને સિવિલ પ્રોસિજર કોડ લાગુ થાય છે કે કેમ તે અંગેના મુદ્દાનો પ્રયાસ થવો જોઈએ.રિમાન્ડ પર, ટ્રાયલ કોર્ટે તારણ કાઢ્યું હતું કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડને ઔદ્ધ રાજ્યમાં ૧૯૦૯-૧૦ સુધી લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે એ પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો કે સંબંધિત સમયે મિલકતનો કબજો કોના હાથમાં હતો તે મુદ્દાની સુનાવણી થવી જોઈએ; અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પરત કરવામાં આવેલ તારણ એ હતું કે અપીલકર્તાઓ રજી માર્ચ, ૧૯૩૭થી ગીરવે મૂકેલી મિલકતનો કબજો ગીરવે તરીકે નહીં, પરંતુ માલિકો તરીકે ધરાવતા હતા.

આ તારણો પરત ફર્યા પછી, ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ પુનરાવર્તન અરજીની દલીલ કરવામાં આવી હતી; અને તે રાજ્યની ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ જે મુખ્ય મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો તે એ હતો કે શું પ્રતિવાદીઓનો ગીરો પરત મેળવવાનો અધિકાર દીવાની દાવો No.૧૦૨/૧૯૩૨-૩૩ માં પસાર કરાયેલા હુકમનામા દ્વારા નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ.ઉચ્ચ અદાલતે જિલ્લા અદાલતથી અલગ મત વ્યક્ત કર્યો છે અને એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે આ હુકમનામું પ્રતિવાદીઓના ગીરો પરત મેળવવાના અધિકારને નિર્ધારિત કરતું નથી.નીચેની અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલા તારણોના સંદર્ભમાં કે પ્રતિવાદીઓની અરજી સમય દ્વારા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી હતી, ઉચ્ચ અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે ચુકવણી માટે ગીરો ખતમાં નિર્ધારિત સમયગાળાની સમાપ્તિ સાઠ વર્ષની અંદર અરજી છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સંપૂર્ણપણે અપ્રસ્તુત છે કારણ કે ઉપરોક્ત અરજી દાવો No.૧૦૨/૧૯૩૨-૩૩ માં પસાર કરાયેલા હુકમનામા હેઠળ દેવુંના સમાયોજન માટે નોંધપાત્ર છે.આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, ઉચ્ચ અદાલતે નીચેની અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોને રદ કરી દીધા છે અને કાર્યવાહીને ટ્રાયલ કોર્ટમાં આ નિર્દેશ સાથે મોકલી દીધી છે કે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દેવાની ગોઠવણ માટે કરવામાં આવેલી અરજી પર કાયદા અનુસાર કાર્યવાહી થવી જોઈએ.આ આદેશની વિરુદ્ધ છે કે અપીલકર્તાઓ વિશેષ રજા દ્વારા આ અદાલતમાં આવ્યા છે.

વર્તમાન અપીલમાં અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો સાથે વ્યવહાર કરવા માટે આગળ વધતા પહેલા, દાવામાં હુકમના સંબંધિત ભાગને સુયોજિત કરવું અનુકૂળ રહેશે.હુકમનો કાર્યકારી ભાગ આ રીતે વાંચે છે:-

"વાદીએ પ્રતિવાદીઓને ૧ અને ૨ રૂપિયા ચૂકવવા પડશે. ૩૬૭૭.૧૨૬ આજથી છ મહિનાની અંદર અને ગોપાલના વારસદારો તરીકે દાવાની મિલકતનો કબજો ગીરોમાંથી મુક્ત કરવો જોઈએ.જો વાદી નિર્ધારિત સમયની અંદર રકમની ચૂકવણી ન કરે, તો વાદીએ તમામ સમય માટે વિમોચનનો અધિકાર ગુમાવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે.

જિલ્લા અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે આ હુકમનામું એક સંયુક્ત હુકમનામું છે અને પ્રતિવાદીઓ દ્વારા નિર્ધારિત સમયની અંદર વચગાળાની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળતા પર છે.ગીરો પરત મેળવવાનો તેમનો અધિકાર તેમાં સમાવિષ્ટ સ્પષ્ટ શરતોના આધારે નાબૂદ થાય છે.ઉચ્ચ અદાલતે આ હુકમનો અર્થ એ રીતે કાઢ્યો છે કે પ્રારંભિક હુકમનામામાં જાણવા મળ્યું છે કે વિમોચનની સમાનતાને નાબૂદ કરવાની કલમ પ્રારંભિક હુકમનામા તરીકે તેના આવશ્યક સ્વરૂપને અસર કરતી નથી અને કાયદામાં પક્ષકારો વચ્ચેના લેણદારો અને દેવાદારોના સંબંધોને સમાપ્ત કરતી નથી.

વર્તમાન અપીલમાં અમારા નિર્ણય માટે જે પ્રથમ પ્રશ્ન આવે છે તે એ છે કે શું ઉચ્ચ અદાલત જિલ્લા અદાલતના નિર્ણયમાં દખલ કરવામાં ન્યાયી હતી કે જે પ્રશ્નમાં હુકમનામાએ પ્રતિવાદીઓના ગીરો પરત મેળવવાના અધિકારને નાબૂદ કર્યો હતો.અપીલકર્તાઓ વતી શ્રી સિન્હા દલીલ કરે છે કે જિલ્લા અદાલતના નિષ્કર્ષને ઉલટાવીને, ઉચ્ચ અદાલતે સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રને વટાવી દીધું છે.અમારા મતે '.આ દલીલ સારી રીતે આધારિત છે અને તેને સમર્થન આપવું જોઈએ.

સંહિતાની કલમ-૧૧૫ની જોગવાઈઓની ન્યાયિક નિર્ણયો દ્વારા અનેક પ્રસંગોએ તપાસ કરવામાં આવી છે.કલમ-૧૧૫ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, તે ઉચ્ચ અદાલત માટે હકીકતની ભૂલોને સુધારવા માટે સક્ષમ નથી, ભલે તે ગમે તેટલી ગંભીર હોય, અથવા કાયદાની ભૂલો પણ હોય, સિવાય કે ઉપરોક્ત ભૂલો વિવાદની સુનાવણી કરવા માટે અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત હોય.કલમ-૧૧૫ની કલમો (એ), (બી) અને (સી) સૂચવે છે તેમ, તે માત્ર એવા કિસ્સાઓમાં છે કે જ્યાં ગૌણ અદાલતે કાયદા દ્વારા તેમાં નિહિત ન હોય તેવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કર્યો હોય, અથવા આ રીતે નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ રહી હોય, અથવા તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ગેરકાયદેસર રીતે અથવા ભૌતિક અનિયમિતતા સાથે કર્યો હોય કે જેથી ઉચ્ચ ન્યાયાલયના પુનરાવર્તિત અધિકારક્ષેત્રનો યોગ્ય રીતે

ઉપયોગ કરી શકાય.તે કલ્પના કરી શકાય છે કે ગૌણ અદાલતો સમક્ષ શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાં કાયદાના મુદ્દાઓ ઊભી થઈ શકે છે જે અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત છે.તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે મર્યાદાની અરજી અથવા રેઝ જુડિકેટાની અરજી એ કાયદાની અરજી છે જે કાર્યવાહીની સુનાવણી કરતી અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત છે.પક્ષકારની તરફેણમાં આ અરજીઓ પરનો નિષ્કર્ષ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને દૂર કરશે, અને તેથી, આ અરજીઓ પરનો ખોટો નિર્ણય ન્યાયશાસ્ત્રના પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત હોવાનું કહી શકાય જે એસ. ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે.૧૧૫ કોડ.પરંતુ ગૌણ અદાલત દ્વારા પહોંચેલા કાયદાના પ્રશ્ન પર ખોટો નિર્ણય, જેનો તે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નો સાથે કોઈ સંબંધ નથી, તેને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા કલમ ૧૧૫ હેઠળ સુધારી શકાતો નથી.

ભારતમાં તાજેતરના કાયદાનો ઇતિહાસ દર્શાવે છે કે જ્યારે વિધાનસભાઓ સામાજિક-આર્થિક બાબતો સાથે સંકળાયેલા કાયદાઓ પસાર કરે છે, અથવા વેચાણ-વેરો વસૂલવા માટે તરફી વિઝન બનાવે છે, ત્યારે એવું અનુભવાય છે કે આવા કાયદાની કાર્યકારી જોગવાઈઓ બાંધકામની મુશ્કેલ સમસ્યાઓ રજૂ કરે છે; અને તેથી, કેટલીકવાર, પ્રશ્નમાં રહેલો કાયદો આવી બાબતોના સંદર્ભમાં ઉચ્ચ અદાલતમાં પુનરીક્ષણ અરજીની જોગવાઈ કરે છે અથવા તેને સંદર્ભ આપવા માટે અધિકૃત કરે છે.આવા કિસ્સાઓમાં, ઉચ્ચ અદાલત નિઃશંકપણે કાયદામાં સમાવિષ્ટ ભૌતિક જોગવાઈઓ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલા

અધિકારક્ષેત્રની હદ અનુસાર સંબંધિત જોગવાઈઓના નિર્માણ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી સમસ્યાઓનો સામનો કરશે.કેટલીકવાર, જોકે, આવી કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ કરવામાં આવતી નથી, અને આવા કાયદાની જોગવાઈઓના નિર્માણ અંગે ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ તેના સામાન્ય પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ ઉચ્ચ અદાલત સુધી પહોંચે છે.આ વર્ગના કેસોમાં, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ઉપરોક્ત કલમ દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદા અનુસાર થવો જોઈએ.તે સારું છે કે ગૌણ અદાલતોને માર્ગદર્શન આપવા માટે અને પ્રશ્નમાં ચોક્કસ કાયદાના વહીવટમાં મૂંઝવણ ટાળવા માટે, આવા કાયદામાં સમાવિષ્ટ કાર્યકારી જોગવાઈઓના નિર્માણને લગતા મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો આખરે ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા નક્કી કરવા આવશ્યક છે; પરંતુ આમ કરતી વખતે, ઉચ્ચ અદાલતે તપાસ કરવી આવશ્યક છે કે શું ગૌણ અદાલતના નિર્ણય સામે કરવામાં આવેલી ફરિયાદ કે તેણે કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓનો ખોટો અર્થ કાઢ્યો છે, તે કલમ-૧૧૫ ની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરે છે.શું વૈધાનિક જોગવાઈની કથિત ગેરરીતિના અધિકારક્ષેત્રની ખોટી ધારણા, અથવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવામાં ભૂલભરેલી નિષ્ફળતા, અથવા ગૌણ અદાલત દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે અથવા ભૌતિક અનિયમિતતા સાથે અધિકારક્ષેત્રની કવાયત સાથે સંબંધ છે?આ સંહિતાની કલમ-૧૧૫ દ્વારા નિર્ધારિત પરીક્ષણો છે અને ઉચ્ચ ન્યાયાલય તેના હેઠળ તેના પુનરાવર્તિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો નિર્ણય કરે તે પહેલાં તેમને ધ્યાનમાં લેવું

પડશે.

આ અદાલત દ્વારા તાજેતરમાં મણીન્દ્ર લેન્ડ એન્ડ બિલ્ડિંગ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભૂતનાથ બેનર્જી અને અન્યો (એ. આઈ. આર.-૧૯૬૪-એસ. સી.-૧૩૩૬) અને વોરા અબ્બાસભાઈ અલીમહમદ વિરુદ્ધ હાજી ગુલામ નબી હાજી સફીભાઈ (એ. આઈ. આર.-૧૯૬૪-એસ. સી.-૧૩૪૧) કેસમાં આ પ્રશ્ન પર વિચારણા કરવામાં આવી છે.આ બે નિર્ણયોની અસર સ્પષ્ટપણે એ છે કે ઉપરોક્ત અદાલતના અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત અથવા તેનાથી સંબંધિત કાયદાના પ્રશ્નોના નિર્ણયમાં ગૌણ અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવેલી ભૂલો અને કાયદાની ભૂલો કે જેનો આવો કોઈ સંબંધ અથવા સંબંધ નથી, વચ્ચે તફાવત હોવો જોઈએ.અમને લાગે છે કે, આ સ્થિતિ અંગે કોઈ સામાન્ય નિયમ મૂકવો અનિચ્છનીય અને બિનજરૂરી છે.આ સ્થિતિને ચોક્કસાઈ સાથે વ્યાખ્યાયિત કરવાનો અથવા તેની સાથે સંપૂર્ણ રીતે વ્યવહાર કરવાનો પ્રયાસ બિનજરૂરી મુશ્કેલીઓ પેદા કરી શકે છે.તે સ્પષ્ટ છે કે વાસ્તવિક વ્યવહારમાં, જ્યાં કાયદાની ભૂલો સંબંધિત અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને અસર કરે છે અથવા તેની સાથે સંબંધ ધરાવે છે અને જ્યાં તેમનો આવો સંબંધ નથી તેવા કેસો વચ્ચે તફાવત કરવો મુશ્કેલ રહેશે નહીં.

આ સ્થિતિના પ્રકાશમાં શ્રી સિન્હા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાને ધ્યાનમાં

લેતા, અમને લાગે છે કે ઉચ્ચ અદાલતે સિવિલ સ્યુટ No.૧૦૨/૧૯૩૨-૩૩ માં પસાર કરાયેલા હુકમનામાની ખોટી રચના હોવાનું માનીને તેને સુધારવા માટે અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કરવામાં ભૂલ કરી હતી.આપણે પહેલેથી જ જોયું છે તેમ, હાલની દેવાની ગોઠવણની કાર્યવાહીમાં, નિર્ણય માટે એક મુદ્દો ઊભો થયો હતો કે જ્યારે પ્રતિવાદીઓએ તેમની અરજી કરી હતી તે સમયે ગીરો દેવું અસ્તિત્વમાં હતું કે કેમ, અને જિલ્લા અદાલતે શોધી કાઢ્યું હતું કે પ્રતિવાદીઓની વળતરની ઇક્વિટી ખતમ થઈ ગઈ હતી.આ તારણ ઉપરોક્ત હુકમનામાના નિર્માણ પર આધારિત હતું.સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ આ તારણને ઊલટાવીને ઉચ્ચ અદાલતને કેવી રીતે ન્યાયી ઠેરવવામાં આવી તે જોવાનું મુશ્કેલ છે.શીર્ષકના દસ્તાવેજના નિર્માણ જેવા હુકમનું નિર્માણ એ કોઈ શંકા વિના કાયદાનો મુદ્દો છે.તેમ છતાં, તે સંહિતાની કલમ-૧૧૫ હેઠળ હાઈકોર્ટના પુનરાવર્તિત અધિકારક્ષેત્રની ક્વાયતને ન્યાયી ઠેરવી શકાય નહીં કારણ કે તેનો કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર સાથે કોઈ સંબંધ નથી.દેવાની ગોઠવણના પ્રશ્નને નિર્ધારિત કરવામાં સુસંગત અને ભૌતિક હોય તેવી અન્ય બાબતોની જેમ, દેવુંના અસ્તિત્વ વિશેનો પ્રશ્ન અદાલતના નિર્ધારણ પર છોડી દેવામાં આવ્યો છે, જે કાયદાની જોગવાઈઓનું સંચાલન કરવા માટે અધિકૃત છે; અને જો આવા પ્રશ્નો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, ટ્રાયલ કોર્ટ અથવા જિલ્લા અદાલત કાયદાની ભૂલ કરે તો પણ, તે કહી શકાતું નથી કે કાયદાની આવી ભૂલમાં સંહિતાની કલમ-૧૧૫ના અર્થમાં ઉપરોક્ત અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રનો પ્રશ્ન આવશ્યકપણે સામેલ

હશે.તેથી, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે આ કેસની હકીકતો પર, ઉચ્ચ અદાલતે જિલ્લા અદાલતના નિષ્કર્ષમાં દખલ કરીને તેના અધિકારક્ષેત્રને વટાવી દીધું હતું કે પ્રશ્નમાં હુકમનામાએ પ્રતિવાદીઓની મુક્તિની સમાનતાને નાબૂદ કરી દીધી હતી.

આ નિષ્કર્ષ વર્તમાન અપીલનો નિકાલ કરવા માટે પૂરતો છે, કારણ કે મુખ્ય આધાર કે જેના પર ઉચ્ચ અદાલતે દેવાની ગોઠવણ માટે પ્રતિવાદીઓની અરજીને ફગાવી દેતા નીચેની અદાલતોના સહવર્તી નિર્ણયને ઉલટાવી દીધો છે, તે તેના તારણ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે કે પ્રશ્નમાં હુકમનામું પ્રતિવાદીઓમાં નિહિત વિમોચનની ઇક્વિટીને નાબૂદ કરતું નથી.હકીકતમાં, આ નિર્ણયના પરિણામે જ ઉચ્ચ અદાલતે અદાલતોના એ તારણને ઉલટાવી દીધું કે પ્રતિવાદીઓની અરજી પર સમય જતાં પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો.એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અમે એ દ્રષ્ટિકોણ અપનાવવા માટે વલણ ધરાવીએ છીએ કે ઉચ્ચ અદાલતે પ્રશ્નમાં હુકમની અસર અંગે જિલ્લા અદાલતના તારણને ઉલટાવીને તેના અધિકારક્ષેત્રને વટાવી દીધું છે, અમને નથી લાગતું કે વધુ પ્રશ્ન પર વિચાર કરવો જરૂરી છે કે શું ઉચ્ચ અદાલત એવું માનવા માટે યોગ્ય હતી કે પ્રશ્નમાં હુકમનામું પ્રારંભિક હુકમનામું હતું અને જે કલમ વિમોચનની સમાનતાને નાબૂદ કરવા માટે કથિત હતી તે નિષ્ક્રિય અને અમાન્ય હતી અને તે પ્રારંભિક હુકમ તરીકે હુકમના આવશ્યક સ્વરૂપને અસર કરતી ન હતી.

પરિણામ એ છે કે, અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે, ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા

પસાર કરાયેલા આદેશને રદ કરવામાં આવે છે અને જિલ્લા અદાલતના આદેશને પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી. અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.